

EUROPSKI KRUGOVI OBITELJI KHUEN- BELASI – SUDBINA JEDNE PLEMIĆKE ZBIRKE U VRTLOGU PORAĆA

Na temelju istraživanja povijesnih izvora te uvidom u sačuvan umjetnički materijal u Hrvatskoj i inozemstvu u tekstu se rekonstruira gotovo potpuno nepoznata sadržajem i opsegom te provenijencijom zbirka umjetnina obitelji Khuen-Belasi iz Nuštra, tzv. nuštarska zbirka. Umjetnička zbirka stvarana je od 18. stoljeća, no nestala je potkraj Drugog svjetskog rata i u poraću. Sudbine zbirke razmatra se u kontekstu obiteljske povijesnice i povijesti nuštarskog posjeda.

Ključne riječi: Khuen-Belasi, Nuštar, umjetnička zbirka, plemstvo.

Izv. prof. dr. sc.
Jasminka Najcer
Sabljak

Akademija za umjetnost i kulturu u
Osijeku
HR-31000 Osijek
Kralja Petra Svačića 1/F
jnajcersabljak@aukos.hr

Silvija Lučevnjak

Zavičajni muzej Našice
HR-31500 Našice
Trg dr. Franje Tuđmana 5
silvija@zmn.hr

Izvorni znanstveni rad

UDK: 7.07(497.544Nuštar)(091)
929.52Khuen-Belasi

UVODNO¹

Plemićka obitelj Khuen-Belasi od 18. stoljeća do Drugog svjetskog rata imala je posjed sa sjedištem u slavonskom naselju Nuštru, između Vukovara i Vinkovaca.² Pozornost javnosti, ali i povjesničara gotovo je isključivo zadržana na jednome članu, a to je grof Karlo Khuen-Héderváry, u narodu omražen hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ban u razdoblju od 1883. do 1903., a zatim ugarski ministar predsjednik.³ Tek novije publikacije ističu da je razdoblje njegova banovanja završno razdoblje hrvatske nacionalne integracije, odnosno vrijeme razvitka na području gospodarstva, prometa i kulture, posebno u odnosu na Zagreb kao nacionalnu metropolu, u čemu je i on imao istaknutu ulogu.⁴ Zbog svega navedenog zanemarena je činjenica da njegova obitelj pripada društvenoj eliti Slavonije i Srijema, čiji su članovi imali važnu ulogu u vojnoj, gospodarskoj, kulturnoj i političkoj povijesti Hrvatske.⁵

Osim veza s mađarskim kulturnim krugom ova stara plemićka obitelj bila je snažno određena i njemačkom kulturom, posebno jezikom, s korijenima u germanofonom dijelu Tirola, a posjedima diljem Austrije, Mađarske i Hrvatske. Povjesnica njihova gospodarskog, društvenog, političkog i kulturnog utjecaja u Hrvatskoj nije dovoljno istražena unatoč tomu što su vrijedni podaci o obitelji Khuen-Belasi i njihovim posjedima dostupni u Hrvatskom državnom arhivu.⁶ Dio toga gradiva bio je upotrijebljen u publikacijama nastalim potkraj 1990-ih, koje su do danas ostale temeljni tekstovi za poznavanje povijesti te obitelji u Hrvatskoj. U tim je tekstovima istraživačeva pozornost primarno posvećena nastanku i razvoju dvorskog kompleksa i perivoja u Nuštru, a kao ilustracija upotrijebljene su fotografije nekih djela iz obiteljske likovne zbirke, koja nije

istraživana.⁷ U tim, ali i kasnije publiciranim tekstovima detaljnije je obrađena uloga mađarskog arhitekta Istvána Möllera (1860. – 1934.) u rekonstrukciji i uređenju interijera složenog sklopa nuštarskog dvorca.⁸ U skladu s nastojanjima Općine Nuštar da se zapušten, devastiran kompleks dvorca obnovi i privede nekoj svrsi, 2010. izrađen je elaborat s rezultatima preliminarnih arhitektonskih, povijesno-umjetničkih i građevinskih istraživanja nuštarskog dvorca.⁹ Likovna zbirka obitelji Khuen-Belasi, koju analogijom s ostalim sličnim zbirkama možemo zvati *nuštarskom zbirkom*, rubno je doticana u svim tim publikacijama zbog neutvrđene sudbine likovne građe i neistraženih povijesnih izvora. Sinteza likovne baštine plemićkih obitelji novovjekovnoga razdoblja na području istočne Hrvatske bila je ostvarena na izložbi *Umjetnost slavonskog plemstva – vrhunska djela europske baštine* od 22. travnja do 18. srpnja 2021. u zagrebačkoj Galeriji Klovičevi dvori.¹⁰ Obitelj Khuen-Belasi bila je zastupljena s tri umjetnička djela, od kojih je samo jedan provenijencijom vezan uz *nuštarsku zbirku*. Neistraženost te zbirke u nerazmjeru je prema važnosti obitelji Khuen-Belasi za povijest istočnog dijela Hrvatske, a posebno u odnosu na arhitektonske vrijednosti nuštarskog dvorskog kompleksa.¹¹

Stvaranje *nuštarske zbirke* usko je povezano s društvenim, ekonomskim te kulturnim utjecajima, za što je nužno dobro poznavati genealogiju obitelji, odnosno barem temeljne biografske podatke njezinih istaknutijih članova.¹²

1 Istraživanja za ovaj rad sufinancirala je Hrvatska zaklada za znanost projektom *Umjetnost i država u Hrvatskoj od prosvjetiteljstva do danas* (IP-2018-01-9364).

2 U povijesnim izvorima obiteljsko ime piše se na različite načine. U ovome radu odabran je oblik Khuen-Belasi, koji je ustaljen u suvremenoj hrvatskoj historiografiji, a rabi se i u obiteljskom krugu tijekom 20. stoljeća.

3 U radu će se upotrebljavati oblik imena Karlo, dok se u izvorima spominju i oblici Károly, Dragutin, Karl. Prezime Khuen-Belasi Karlo je promijenio u Khuen-Héderváry nakon što je 1874. naslijedio posjed rođaka s majčine strane (grofovi Viczay) sa sjedištem u Héderváru (Mađarska, danas županija Győr-Ménfőcsanak). Kao zagovornik politike dinastije Habsburgovaca i mađarske velikodržavne ideje bio je osoba od povjerenja austrijskoga cara i hrvatskoga kralja Franje Josipa I. te mađarske političke elite. Vidi u Khuen-Héderváry, Károly, 2021. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31368> (2022-08-05); KHUEN HÉDERVÁRY, Károly (Dragutin, Karlo, Karl), 2009.-2020. URL: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=204> (2022-08-05).

4 Ostajmer, Branko. Khuen – ključna epizoda slavonskog regionalizma // Slavonija, Baranja i Srijem: vrela europske civilizacije: sv. 1. (katalog izložbe) / ur. Božo Biškupić, Vesna Kusin, Branka Šulc. Zagreb: Galerija Klovičevi dvori; Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2009., str. 390-397.; Heka, Ladislav. Grof Karlo (Károly) Khuen-Héderváry i Hrvati. // Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 3(2016), str. 1065-1100.; Ostajmer, Branko. // Stoljeće iskušenja: hrvatsko-mađarski odnosi u 19. stoljeću // Ars et virtus Hrvatska – Mađarska: 800 godina zajedničke kulturne baštine (katalog izložbe) / urednica Marina Bagarić i dr. Zagreb: Galerija Klovičevi dvori; Budimpešta: Mađarski nacionalni muzej, 2020., str. 58-74.

5 Kao indikativan primjer navodimo činjenicu da se u značajnoj recentnoj sintezi hrvatske povijesti 18. stoljeća Khuen-Belasijevi navode samo na jednoj stranici s tvrdnjom da je riječ o „utjecajnoj obitelji”. Vidi u: U potrazi za mirom i blagostanjem: Hrvatske zemlje u 18. stoljeću. / urednica izdanja Lovorka Čoralčić. Zagreb: Matica hrvatska, 2013., str. 209. U mrežnim izdanjima Hrvatske enciklopedije i Hrvatskog biografskog leksikona (izdavač Hrvatski leksikografski zavod Miroslav Krleža) ne postoje natuknice o obitelji Khuen-Belasi, izuzev natuknice *Károly (Dragutin, Karlo, Karl) grof Khuen-Héderváry* (vidi bilješku 3).

6 Fond Obitelj Khuen (Héderváry) Belási u Hrvatskom državnom arhivu obuhvaća gradivo od 1567. do 1944. godine (dalje u tekstu HR-HDA-728).

7 Nuštar: zbornik = Collected texts / urednik Marina Ljubišić. Zagreb: Hrvatsko-američko društvo; Nuštar: Rimokatolički župni ured Duha Svetoga, 1996.; Zeko, Jasna. Dvorac i perivoj dvorca u Nuštru // Zbornik radova o Vukovarsko-srijemskoj županiji / urednici Dušan Klepac, Katica Čorkalo. Vinkovci: HAZU Centar za znanstveni rad, 1997., str. 405-424; Obad Šćitaroci, Mladen; Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana. Dvorci i perivoji u Slavoniji – Od Zagreba do Iloka. Zagreb: Šćitaroci d.o.o., 1998., str. 224-231.

8 Obad Šćitaroci, Mladen; Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana. Nav. dj., str. 229.; Bagarić, Marina; Botica, Dubravka; Dundović, Boris. // Likovna baština ugarskog plemstva u Hrvatskoj. // Ars et virtus Hrvatska – Mađarska: 800 godina zajedničke kulturne baštine (katalog izložbe) / urednica Marina Bagarić i dr. Zagreb: Galerija Klovičevi dvori; Budimpešta: Mađarski nacionalni muzej, 2020. str. 182-211.; Damjanović, Dragan. // Mađarsko-hrvatske veze na području arhitekture u 19. stoljeću. // Isto, str. 234-257.

9 Vučetić, Ratko; Haničar Buljan, Ivana. Nuštar: dvorac Khuen-Belassy: Preliminarni izvještaj arhitektonskih, povijesno-umjetničkih, restauratorskih i građevinskih istraživanja. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2010.

10 Najcer Sabljak, Jasminka; Lučevnjak, Silvija. // Umjetničke zbirke slavonskih plemićkih obitelji. // Umjetnost slavonskog plemstva – vrhunska djela europske baštine (katalog izložbe) / urednice Jasminka Najcer Sabljak, Silvija Lučevnjak, Valentina Galović. Zagreb: Galerija Klovičevi dvori, 2021., str. 8-120.

11 Damjanović, Dragan. // Plemstvo istočne Hrvatske i arhitektura. // Umjetnost slavonskog plemstva – vrhunska djela europske baštine (katalog izložbe) / urednice Jasminka Najcer Sabljak, Silvija Lučevnjak, Valentina Galović. Zagreb: Galerija Klovičevi dvori, 2021., str. 142-171.

12 Podaci su sistematizirani, dopunjeni i korigirani na temelju uvida u povijesne izvore i publikacije navedene u radu, a dijelom i informacijama dobivenim od nasljednika obitelji. Genealogijom koja je objavljena u ovome radu obuhvaćeni su članovi nuštarske obitelji Khuen-Belasi rođeni najkasnije do 1944., odnosno odlaska obitelji iz Nuštra. Osobama koje često susrećemo u hrvatskim izvorima na prvom se mjestu navodi njihovo kroatizirano ime, a nakon kose crte i drugi oblici. Članovi iste generacije označeni su istovjetnim arapskim brojem (od 1 do 6), uz dodatnu slovnu oznaku za svakoga člana (od slova „a” nadalje). Djeca se nižu ispod roditelja, s jednom uvlačkom udesno. U radu se za točnu identifikaciju osobe koristimo broječno-slovnim oznakom osobe u priloženom obiteljskom stablu.

1a) Antun / Anton (Chamutitz, 1732. – Zagreb, 1788.)

¥ Josepha grofica Sándor (Sopron, 1759. – Graz, 1803.); preudana (1791.) grofica Attems

2a) Ernestina ud. grofica Attems (Beč, 1783. – Graz, 1843. ili 1814.?)

2b) Antun / Anton (Beč, 1784. – Bratislava, 1823.)

¥ Carolina grofica Viczay (Hédervár, 1789. – 1839.)

3a) Maria ud. grofica Viczay (Budim, 1811. – Gräfenberg, 1848.)

3b) Hinko / Heinrich (Nuštar, 1812. – Bratislava, 1880.)

3c) Egon (Nuštar, 1814. – Nuštar, 1814.)

3d) Franziska (Bratislava, 1816. – Bratislava, 1830.)

3e) Antun / Anton (Bratislava ili Nuštar, 1817. – Monostor, 1886.)

¥ Angelika barunica Izdenczy (Pešta, 1823. – Nuštar, 1894.)

4a) Karlo / Karl / Dragutin (Gräfenberg, 1849. – Budimpešta, 1918.)

¥ Margit grofica Teleki (Pešta, 1860. – Budimpešta, 1922.)

DALJNI NASLJEDNICI

4b) Alisa / Alice ud. grofica Zichy (Nuštar, 1850. – Görbersdorf ili Hédervár, 1879.)

4c) Antun / Anton (Gräfenberg, 1852. – Orotava, 1890.)

4d) Angelika ud. grofica zu Lodron-Laterano und Castelromano (Nuštar, 1855. – Graz, 1918.)

4e) Margit ud. barunica Vay de Vaja (Nuštar, 1856. – Budimpešta, 1920.)

4f) Hinko / Heinrich (Nuštar, 1860. – Nuštar, 1928.)

¥ Johanna grofica Eltz (Vukovar, 1861. – Nuštar, 1907.)

5a) Karlo / Karl / Dragutin (Nuštar, 1892. – Innsbruck, 1989.)

¥ (1921.) Anna grofica Eltz (Vukovar, 1897. – Heidelberg, 1933.)

5b) Hinko / Heinrich (Nuštar, 1894. – Salzburg, 1978.)

¥ (1925.) Maria princeza Lobkowitz (Unterberkowitz, 1896. – Wolfegg, 1985.)

6a) Ida ud. kneginja Waldburg-Wolfegg (Prag, 1928. – Wolfegg, 1987.)

6b) Johanna (Prag, 1930. – Salzburg, 2016.)

6c) Matthias (Prag, 1933. – Heidelberg, 2013.)

DALJNI NASLJEDNICI...

6d) Henriette ud. barunica Pfetten (Nuštar, 1937.)

5c) Ludwine (Nuštar, 1896. – Bad Dürrenberg, 1990.)

4g) Sabine ud. grofica Woracziczky (Nuštar, 1863. – Monostor, 1942.)

3f) Karlo / Karl (Nuštar, 1818. – Graz, 1905.)

¥ Ernestina grofica Kottulinsky (1843. – Graz, 1924.)

2c) Amalia (1786. – 1790.)

Prilog 1. OBITELJSKO STABLO - KHUEN-BELASI U NUŠTRU

Iz genealoških podataka vidljivo je da su ženidbenim vezama Khuen-Belasijevi u prvim generacijama bili u srodstvu s plemićkim obiteljima pretežno ugarskih korijena. S protekom vremena, u četvrtoj i petoj generaciji, jačaju veze s lokalnim plemstvom, posebno s obitelji Eltz, što ih još više veže uz srednjoeuropski prostor, iz kojega potječu.¹³ Tako je početkom 20. stoljeća, a posebno u međuratnom razdoblju, zatvoren čvrst krug veza domaćih i udomaćenih

plemićkih obitelji na istoku Hrvatske kojima je njemački jezik bio *lingua franca*, obilježje emanentno društvenoj eliti toga vremena i podneblja. Usporedno s time od druge polovine 19. stoljeća Khuen-Belasijevi jačaju veze sa životom lokalne sredine intenzivno sudjelujući u raznim udruženjima te djelujući kao mecene i filantropi.¹⁴ Koliko je obitelj Kuhen-Belasi u tom razdoblju bila germanofona odnosno germanofilska, svjedoči sadržaj njihove knjižnice u nuštarskom dvorcu, koja je imala velik fond knjiga na

¹³ Veze vukovarske plemićke obitelji Eltz s njihovim posjedima u Njemačkoj bile su snažne, a u drugoj polovini 19. stoljeća intenzivirane su tijekom obnove njihova najstarijeg posjeda Burga Eltz. Vidi u Najcer Sabljak, Jasminka; Lučevnjak, Silvija. Karlo i Ludvina Eltz – nositelji obnove Burga Eltz u 19. stoljeću. // Peristol: Zbornik radova za povijest umjetnosti 60(2017), str. 61-76.

¹⁴ Nuštar: zbornik = Collected texts. Nav. dj., str. 121-122; 184-187.

njemačkom jeziku.¹⁵ Sačuvana *knjiga gostiju* nuštarskog dvorca, u kojoj su posjetitelji nuštarskog dvorca upisivali kraće dojmove, zahvale domaćinima ili se samo potpisivali prilikom posjeta, donosi također zanimljiv uvid u društvene, obiteljske i kulturne odnose te običaje onodobnog plemstva.¹⁶ Dulji zapisi većinom su na njemačkom jeziku, a među upisanim gostima dominiraju članovi obitelji u srodstvu s nuštarskom grofovskom obitelji te ostali pripadnici slavonskog plemstva, kao i crkvene elite (Eltz, Pejačević, Lobkowicz, Clary und Aldringen, Adamović, Mihalović, Normann-Ehrenfels, biskup Antun Akšamović, naslovni nadbiskup Ivan Rafael Rodić itd.). Iz povijesnih izvora teško je zaključiti koliko je obitelj podupirala njemačku okupaciju tijekom Drugog svjetskog rata, no poznato je da se grof Karlo Khuen-Belasi (5a) aktivno uključio u njemačku vojsku, čiji su časnici posjećivali dvorac u Nuštru.¹⁷

NUŠTARSKA ZBIRKA IZMEĐU NESTANKA I REKONSTRUKCIJE

Istraživanje *nuštarske zbirke* temelji se na dostupnim povijesnim izvorima – publiciranom i nepubliciranom arhivskom gradivu te građi javnih i privatnih likovnih zbirki u Hrvatskoj i inozemstvu. Uz pomoć tih izvora bilo je moguće pratiti razvoj zbirke, transfer umjetnina iz Nuštra te rekonstruirati njezin sadržaj. Važne informacije pronađene su u obiteljskom arhivskom gradivu koje se čuva u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, kako je već navedeno u radu.¹⁸ U njemu dominiraju brojne genealogije, osobni dokumenti i korespondencija članova obitelji, ali nedostaju podaci o gospodarskim aktivnostima na imanju, kao i inventurni popisi njihove pokretne i nepokretne imovine, pa tako i umjetnina. Dio obiteljskog arhivskog gradiva pronađen je kod nasljednika u inozemstvu, koji posjeduju i nešto likovnog materijala iz *nuštarske zbirke*.¹⁹ Iako malena opsegom, ova arhiva i sačuvani likovni materijal u inozemstvu važan su komplementarni materijal onomu u Hrvatskoj te upotpunjuju saznanja o zbirci.

Sudbina *nuštarske zbirke* određena je zbivanjima potkraj Drugog svjetskog rata. Kada se 1944. godine naslućivao slom njemačke vojske, a Nuštar bio nadomak Srijemskoj bojišnici, obitelj je učinila velik napor s ciljem

zaštite imovine, a ponajprije života svojih članova. Dio inventara nuštarskog dvorca (arhivsko gradivo, knjige, nešto umjetnina) u jesen 1944. evakuiran je u Zagreb i pohranjen u Hrvatskoj narodnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (danas Nacionalna i sveučilišna knjižnica) u količini od dva zapečaćena sanduka (neutvrđena sadržaja) i *dva svitka obiteljskih isprava*.²⁰ Početkom 1945. u istoj su ustanovi pohranili još dva sanduka s knjigama, što neizravno potvrđuje istovjetan sadržaj sanduka iz prethodne godine, kao i *jedan sanduk obiteljskih slika*.²¹ U travnju 1945. u knjižnici su pohranjena još dva sanduka slika.²² U Ratni arhiv i muzej u Zagrebu, koji je tijekom rata djelovao na adresi Mažuranićev trg 4, početkom 1945. predali su jedan sanduk *odjevnih predmeta*, a navodno se radilo o odorama *Trenkovich pandura*.²³ Pretpostavljamo da je arhivsko gradivo na kraju završilo u današnjem Hrvatskom državnom arhivu, dok je sudbina likovnog i ostalog materijala do danas neutvrđena.

Dio inventara iz nuštarskog dvorca obitelj je potkraj rata uspješno prebacila na područje koje je još bilo pod nadzorom njemačke vojske. Evakuaciju je vodio posljednji vlasnik nuštarskog imanja grof Hinko Khuen-Belasi (5b).²⁴ On je na adresu svojega prijatelja iz studentskih dana u Münchenu grofa Franza Waldburga u mjesto Waldsee u Njemačkoj uputio dva sanduka slika (*Bilder*), jedan sanduk arhivskog gradiva te još tri slike izvan sanduka (vjerojatno zbog većih dimenzija).²⁵ Precizan popis imovine koju je obitelj potkraj rata pohranila u Zagrebu, odnosno poslala u Njemačku, zasad nije pronađen, no pretpostavljamo da je materijal u inozemstvu pretežno sačuvan u Arhivi i Zbirci Pfetten te Zbirci Khuen-Belasi. Početkom rujna 1944. obitelj je napustila Nuštar i otišla u Zagreb, gdje su boravili u svojem stanu (Mažuranićev trg 4, poslije Titov trg 3-5) do 28. studenoga 1944. godine. Nakon toga boravili su u raznim mjestima u Austriji, a od srpnja 1952. bili su trajno smješteni u Dvorcu Herrnau u Salzburgu kod rođaka Clary-Aldringena. Na ovoj je adresi bila smještena i njihova spašena imovina iz Nuštra, posebno ona prethodno premještena u Waldseeu, a poslije podijeljena među nasljednicima.

Sudbina *nuštarske zbirke* može se pratiti i u dokumentaciji Komisije za sakupljanje i očuvanje kulturnih spomenika i starina, poznate pod akronimom KOMZA (dalje Komisija), koju je 28. lipnja 1945. osnovalo Ministarstvo prosvjete Federalne Države Hrvatske. Od 4. do 13. travnja 1946. tajnica Komisije Ivana Vrbanić obišla je nekoliko mjesta na području istočne Hrvatske (Donji Miholjac, Našice, Nuštar, Požega, Vinkovci, Vukovar, Trenkovo). U njezinim izvještajima upozoreno je na iznimno lošu

15 Amidžić, Žana. Književna ostavština obitelji Khuen-Belasi. // Notan – studentski e-časopis Odjela za kulturologiju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku 2(2017), str. 8-16.

16 *Knjigu gostiju* počela je voditi grofica Maria Khuen-Belasi nakon udaje za grofa Hinka (5b). Na prvoj stranici rukopisni je natpis *Nuštar / Mittleres Haus / 1925*.

17 Tvrdnja se temelji na dostupnoj fotografskoj dokumentaciji.

18 Vidi bilj. 6. Ovo je gradivo primljeno u dva navrata: 1983. predajom po službenoj dužnosti od Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu (NSK) i 1994. naknadnom pohranom od grofa Mathiasa Khuen-Belasia (6c).

19 Arhivsko gradivo obitelji Khuen-Belasi iz Nuštra čuva se u obitelji barunice Henriette Pfetten r. grofice Khuen-Belasi (6d) u Salzburgu (dalje u tekstu Arhiva Pfetten). Gradivo obuhvaća tri arhivske kutije nesređenih dokumenata, od čega dio u kopijama. Gradivo je evakuirano iz nuštarskog dvorca 1944. godine. Osim arhivskog gradiva iz Nuštra u njemu se nalazi i dio dokumenata koji je nastao djelovanjem obitelji Khuen-Belasi nakon odlaska iz Hrvatske. U istoj obitelji čuva se i dio umjetnina iz Nuštra (dalje u tekstu Zbirka Pfetten), a drugi dio umjetnina čuva se kod grofice Maryam Khuen-Belasi r. Etebar, udovice grofa Mathiasa Khuen-Belasia (6c), u Grundseeu i Münchenu (dalje u tekstu Zbirka Khuen-Belasi). Autorice rada navedenu arhivu i zbirke dobile su na uvid 15. i 16. travnja 2019. godine. Na organizacijskoj pomoći zahvaljujemo barunu Nikoli Adamovichu, a na financijskoj potpori načelniku Općine Nuštar Hrvoju Drinovcu.

20 Arhiva Pfetten. Zapisnik (11. studenoga 1944.).

21 Arhiva Pfetten. Potvrda (6. ožujka 1945.).

22 Arhiva Pfetten. Potvrda (5. travnja 1944.).

23 Arhiva Pfetten. Potvrda (9. veljače 1945.).

24 Hinko je sa starijim bratom Karlom (5a) i sestrom Ludwinom (5c) do Drugog svjetskog rata dijelio stambeni kompleks nuštarskog dvorca i upravu imanja. Ludvina, Karlo i njegova supruga nisu imali djece pa se tzv. slavonska linija obitelji Khuen-Belasi nastavlja s Hinkovim nasljednicima. Nakon rata imanje im je oduzeto pa žive do smrti u egzilu. Vidi u Obad Šćitaroci, Mladen; Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana. Nav. dj., str. 385-386.

25 Arhiva Pfetten. Potvrda (nedatirano).

situaciju s baštinom obitelji Khuen-Belasi, čiji je dvorac u Nuštru potkraj rata služio kao vojna bolnica, a poslije je u njemu bio smješten dom za ratne invalide. Tijekom posjeta u travnju 1946. I. Vrbančić skupila je nešto predmeta *kulturno-povijesne vrijednosti* i pohranila ih u nuštarskom dvorcu, no u srpnju iste godine prof. Marko Samardžija iz Vinkovaca javio je Komisiji da su ti predmeti nestali. Na uporno traženje Komisije 12. kolovoza 1946. stigla je obavijest državnih vlasti iz Slavenskog Broda da je arhiva obitelj Khuen-Belasi spaljena, a neke su slike uništene zato što su prikazivale *aristokratski način života*. Slike su uništili tadašnji stanari nuštarskog dvorca, pretežno ratni vojni invalidi.²⁶

Posebno vrijedan izvor za poznavanje *nuštarske zbirke* iskaz je Josipe (Fine) Paul, bivše sobarice u nuštarskom dvorcu, od 25. svibnja 1948. godine. Ona tvrdi da je dio umjetnina odvezen 1. rujna 1944. *kolima prema Osijeku i dalje u Mađarsku*. Pri pakiranju slike su bile izvađene iz okvira (pretežno drveni stilski okviri navodno engleske provenijencije). Pretpostavljamo da je iz Osijeka dalje materijal putovao vlakom i da se taj opis odnosi na dio inventara poslan u Waldsee. Taj zapis nalazimo u istoj bilježnici u kojoj je vođen i *Zapisnik komisijskog pregleda nuštarskog dvorca* u kojem su sudjelovali predstavnici lokalnih vlasti, J. Paul i još nekoliko bivših zaposlenika obitelji Khuen-Belasi.²⁷ Komisijski obilazak dvorca započeo je 27. lipnja 1948. u prizemlju zapadnog krila dvorskog kompleksa koji se u *Zapisniku* navodi kao *stari dvorac*. Tu se nalazio jedan salon, spavaća soba, kupaonica, gostinska soba, kuhinja, blagovaonica, praonica posuđa i smočnica. Pregledan je i kat, gdje su se u prostoriji koja se u *Zapisniku* navodi kao *knjižnica* nalazili ugradbeni ormari za oko 3500 knjiga i kamin od crvenog mramora, zatim *učionica* (ili *salon*) u kojoj se nekada nalazio dugačak crni klavir te još pet soba (u funkciji spavaćih soba i garderoba). S obzirom na veličinu i položaj soba, reprezentativnost opreme prostora i umjetnine koje su u njemu izlagane, prvi je kat bio *piano nobile* cijeloga kompleksa, a u cijelom krilu evidentirano je postojanje 42 slike raznih tehnika.

Dana 30. lipnja 1948. pregledano je južno krilo koje se naziva *srednji dvor*, u čijem su prizemlju bili blagovaonica, radna soba i dvije spavaće sobe (od kojih jedna i u funkciji radne sobe), salon, kupaonica, jedna *toilet-soba* i dva ureda. Na katu je bilo nekoliko soba koje su većinom upotrebljavane kao dječje sobe. Ukupno je evidentirano šezdesetak slika raznih tehnika. Dana 4. srpnja 1948. pregledana je zgrada istočnog krila koji se naziva *novi dvor*, tada u funkciji

Invalidskog doma, a nekoć *dom grofa Karla*.²⁸ U njemu je evidentirano 15 slika i jedna skulptura.

Dio navoda u *Zapisniku* koji se odnosi na umjetnine podudara se sa stanjem zabilježenim na fotografijama ili crtežima interijera, no neke su umjetnine popisane na drugom mjestu, što upućuje na promjene funkcija prostora i načina uređenja. Umjetnine su u *Zapisniku* vrlo rijetko atribuirane, prikazani likovi nisu uvijek identificirani, a datacije su neprecizne.²⁹ Popisivači kod grafika često ističu samo tehniku ne ulazeći u opis sadržaja, a minijature uopće ne popisuju iako se u zbirka slavenskog plemstva susreću vrlo kvalitetne umjetnine toga tipa.³⁰ Unatoč tim nedostacima *Zapisnik* je dragocjen izvor podataka o sadržaju i opsegu *nuštarske zbirke* neposredno prije njezina kraja. Među malo više od stotinu popisanih umjetnina dio je i onih čiji je opis dovoljno precizan i omogućuje identifikaciju njihova sadržaja i/ili autora, odnosno današnju lokaciju.

PREGLED UMJETNINA NUŠTARSKE ZBIRKE

Na temelju dosad poznatih izvora slijedi pregled umjetnina za koje pretpostavljamo da su bile dio *nuštarske zbirke*. U pregledu se nalaze umjetnine čije su nam lokacije poznate, odnosno umjetnine koje poznajemo putem fotografija ili opisa iz povijesnih izvora.³¹ Da bi se umjetnine preglednije navodile, podijeljene su u nekoliko kategorija odnosno potpoglavlja.

Portreti članova obitelji Khuen-Belasi (od starijih generacija prema mladima)

Pretpostavljamo da su portretni prikazi najstarijih članova obitelji navedeni u *Zapisniku* kao *Portreti ljudi u nošnjama prije 200 godina, oko 1 x 1 m, u glatkim hrastovim okvirima, 5 kom*. U Zbirci Khuen-Belasi locirali smo dva portreta koji se sadržajem i dimenzijama uklapaju u taj opis, a prikazuju pretke obitelji Khuen-Belasi, kako je uobičajeno u *galerijama predaka* plemićkih obitelji. Portreti su na poledini označeni natpisima po kojima su likovi identificirani kao grof Franz Anton Jacob Khuen (1694. –

26 Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. Dokumentacija KOMZA-e 214/46, 216/46, 277/46, 307/46.

27 Gradski muzej Vinkovci. *Zapisnik komisijskog pregleda nuštarskog dvorca* iz 1948. godine, dalje u tekstu *Zapisnik*. Komisija koja je vodila *Zapisnik* djelovala je na temelju rješenja Ministarstva prosvjete Narodne Republike Hrvatske u sklopu pripreme zahtjeva za restituciju materijala koji je tijekom rata oduzela njemačka vojska. Zadatak komisije bila je *rekonstrukcija inventara dvorca* prema sjećanju nekadašnjih zaposlenika obitelji Khuen-Belasi. U tome trenutku većina inventara bila je dislocirana ili uništena tijekom rata i u poraću (namještaj, svjetiljke, tepisi, umjetnine, porculan, srebrnina, kaljeve peći, kamini, zrcala itd.). Zahvaljujemo kolegici Zdenki Predrijevac (Ministarstvo kulture i medija, Konzervatorski odjel u Vukovaru) koja nas je uputila na ovaj izvor.

28 Početkom dvadesetog stoljeća na mjestu prijašnje gospodarske zgrade postavljene uz uličnu liniju istočno od kapele sagrađena je zgrada kojom je dovršena izgradnja nuštarskog dvorskog kompleksa, a često se nazivala *mali ili novi dvorac (dvor)*. U njemu je živio grof Karlo Khuen-Belasi (5a) i njegova supruga Anna, a iz *Zapisnika* je vidljivo da je taj dio kompleksa funkcionirao kao samostalna cjelina, odnosno odvojeno domaćinstvo.

29 Članovi komisije pouzdano su identificirali samo portrete svojih suvremenika, odnosno mladih generacija obitelji Khuen-Belasi. U odnosu na datacije opisi često odražavaju nestručne ocjene popisivača (npr. *antik slika stara više od 700 godina*).

30 Najcer Sabljak, Jasminka; Lučevnjak, Silvija. Likovna baština obitelji Pejačević: studijsko-tematska izložba: katalog izložbe = The art heritage of the Pejačević family: a study and thematic exhibition: catalogue of the exhibition. Osijek: Galerija likovnih umjetnosti, 2013.; Šimičić, Andreja. Ljupki čuvari uspomena: portretna minijatura iz Zbirke slika i okvira Muzeja Slavonije: katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 2014.; Najcer Sabljak, Jasminka. Bakrorezi i bakropisi iz plemićkih zbirki Slavonije i Srijema: katalog izložbe. Osijek: Muzej likovnih umjetnosti, 2015.; Najcer Sabljak, Jasminka; Lučevnjak, Silvija. Povijest likovne zbirke valpovačkih vlastelina, u: Valpovački vlastelini Prandau – Norman: katalog izložbe. Osijek: Državni arhiv u Osijeku; Osijek: Muzej Slavonije; Osijek: Muzej likovnih umjetnosti; Valpovo: Ustanova za kulturne djelatnosti Ante Ivetović – Mirosljub; Valpovo: Muzej Valpovštine, 2018., str. 130-140.

31 Umjetnine navedene u *Zapisniku* navode se dosljedno zapisu i istaknute su kurzivom.

1749.) i Jacob Khuen (1476. – 1562.).³²

Slike koje su u *Zapisniku* popisane kao *Rodbina grofova (jedno muško, jedno žensko, gologlavi)*, 1 x 1 m, ulje, 2 kom zasad nisu locirane, a pretpostavljamo da se odnose na portrete uočene na fotografiji interijera prostora koja se opisuje kao knjižnica, na katu zapadnog krila nuštarskog dvorca.³³

Prilog 2. Fotografija interijera dvorca u Nuštru, prije Drugog svjetskog rata, Arhiva Salzburg

To su formatom ujednačeni dopojasni portreti lijevo od kamina (vjerojatno ulja na platnu) koji bi prema stilu slikanja mogli predstavljati barokne dvojne portrete bračnoga para, grofa Antuna Khuen-Belasija (1a) i Josephe r. grofice Sándor de Slavnic, ili portrete Josipina oca i majke, grofa Antuna Sándora de Slavnice (1734. – 1788.) i Estere r. grofice Viczay (1734. – 1793.).³⁴ U zbirci je bio još jedan portret (vjerojatno ulje na platnu) člana obitelji

32 Prvi je portret barokni original, rad neutvrđenog autora, s likom daljnega rođaka iz Tirola, a drugi kopija prema neutvrđenom predlošku, rad Nikolaja Vasil'evica Charitonova, nastao vjerojatno 1920-ih. Jacob Khuen jedan je od istaknutih predaka nuštarske obitelji Khuen-Belasi. Nosio je nižu plemićku titulu (*Ritter*), a njegov sin Johann Jacob (u. 1586.) bio je nadbiskup Salzburga. Drugi sinovi Hans (u. 1578.), Rudolf (u. 1581.) i Jacob (u. 1593.) 1573. dobili su nasljednu barunsku titulu i oblik prezimena *Khuen von Belasi zu Lichtenberg Freiherren auf Neuen Lempach*. Hansov sin Hans Jacob (u. 1607.) imao je sinove Georga (u. 1643/47.) i Jacoba (u. 1639.). Obojica 1630. dobivaju nasljednu grofovsku titulu, prvi s predikatom *von Lichtenberg*, a drugi *von Lichtenberg und Gandegg*. Georg je utemeljio tzv. tirolsku liniju, a Jacob tzv. češku liniju jer je imao posjed Landstein u Češkoj. On je pradjed Josepha Ferdinanda Carla (Češka, 1699. – 1767.), koji je otac grofa Antuna Khuen-Belasija (1a). Vidi u Lanju, Friedrich. *Die blühenden Geschlechter des österreichischer Uradels*. // *Jahrbuch der Vereinigung katolischer Edelleute in Österreich*. Innsbruck, 1931., str. 31-33.

33 Obad Šćitaroci, Mladen; Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana. Nav. dj., str. 229.

34 Grof Antun Khuen-Belasi oženio se groficom Josephom Sándor de Slavnic 1782. godine. Njezin otac, grof Antun Sándor de Slavnic bio je vlasnik nuštarskog vlastelinstva vjerojatno od 1767. godine. Na imanju je već postojao dvorac koji je podigao, a vjerojatno i projektirao bivši vlasnik, grof Maximilian Gosseau d'Heneff. To je bila jednokatna građevina izdužena L-tlocrta, dužim krilom položena uz cestu. Odvojena od njega (prema istoku) stajala je dvorska kapela, a oko tih objekata uređen je perivoj. Josepha je nakon očeve smrti naslijedila trećinu vlastelinstva jer je imala još dvije sestre, Annu ud. groficu Mailath i Esteru ud. Revay. S njima je dijelila nuštarski posjed jer se njihov brat Vincenz (1765. – 1823.) odrekao nasljedstva. Vidi u Nuštar: zbornik = *Collected texts*. Nav. dj., str. 87, 89, 134-135, 144-145.; Obad Šćitaroci, Mladen; Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana. Nav. dj., str. 384.

Sándor de Slavnic, koji nam je poznat putem fotografije. To je prikaz muškarca u svečanoj plemićkoj odori, gotovo u punoj figuri, pripisan Josipu Franji Mücke (1821. – 1883.), koji navodno prikazuje grofa Josipa Sándora de Slavnicu, brata grofa Antuna Sándora de Slavnice.³⁵

Na fotografiji knjižnice uočen je i manji portret muškarca (desno od kamina) u svijetlom kaputiću (možda vojne provenijencije). Fotografija toga portreta publicirana je kao prikaz grofa Antuna Khuen-Belasija (1a).³⁶ To je jedini identificirani prikaz njegova lika u *nuštarskoj zbirci*, no s obzirom na to da umire relativno mlad, ne iznenađuje izostanak većega broja njegovih portreta.³⁷ Antunov i Josephin sin Antun (2b) bio je zastupljen u *nuštarskoj zbirci* portretnom minijaturom (dopojasni prikaz u tamnom odijelu, bijela košulja i marama vezana oko vrata) te portretom u gotovo cijeloj figuri, vjerojatno također minijaturom.

Prilog 3. Portret Antuna grofa Khuen-Belasija (1784. – 1823.) Zbirka Khuen

35 Josip je nuštarsko vlastelinstvo trebao naslijediti od oca, baruna Michaela Sándora de Slavnice (1692. – 1766.), no zbog dugova i problema s Hrvatskim kraljevskim vijećem ustupio ga je (vjerojatno 1767.) bratu Antunu. Pretpostavljamo da je Mücke imao barokni predložak njegova lika prema kojem je sredinom 19. stoljeća izradio taj portret. Vidi u Nuštar: zbornik = *Collected texts*. Nav. dj., str. 86, 88.; Obad Šćitaroci, Mladen; Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana. Nav. dj., str. 226. Kao vlasnik fotografije u potpunosti se izvoru navodi Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine.

36 Obad Šćitaroci, Mladen; Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana. Nav. dj., str. 230. Kao vlasnik fotografije navodi se grof Matthias Khuen-Belasi (6c).

37 Antun je član tzv. češke linije obitelji Khuen-Belasi i rođen je u češkome mjestu Chamutitz u obitelji s osmero djece. Posjedovao je vlastelinstvo Nemiellkau (u blizini naselja Klattau, danas Klatovy, južno od Plzena u Češkoj), čiji je izgled sačuvan na slici koja se danas nalazi u Zbirci Pfetten, no zbog lošega stanja nije se mogla publicirati u ovom radu. Obnašao je dužnost generala u vojsci Habsburške Monarhije te sudjelovao u ratu protiv Osmanskog Carstva od 1788. do 1791. godine. Bio je vjerojatno prvi član obitelji Khuen-Belasi koji je živio u Hrvatskoj. Služio je u Karlovcu od 1787., no već sljedeće godine preminuo je od ozljeda zadobivenih u bitci kod Dubice. Vidi u Obad Šćitaroci, Mladen; Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana. Nav. dj., str. 231, 385.

Prilog 4. Fotografija portreta Antuna grofa Khuen-Belasija (1784. – 1823.) Arhiva Salzburg

Prilog 5. Fotografija portreta Antuna grofa Khuen-Belasija (1784. – 1823.)? Arhiva Salzburg

Smatramo da je isti lik portretiran na još jednom djelu, koje nam je poznato samo putem fotografije, s dolje lijevo

uočenom signaturom *LIEDER*.³⁸ Možda je riječ o slikaru Friedrichu Johannu Gottliebu Liederu (1780. – 1859.), čija djela posjeduju i zbirke obitelji Pejačević.³⁹

U trećoj generaciji obitelji Khuen-Belasi za tri su brata (Hinko, Antun, Karlo) sredinom 19. stoljeća naručeni portreti koji se pripisuju slikaru Josipu Franji Mücke (1821. – 1883.), najistaknutijem udomaćenom slikaru slavonskog plemstva toga vremena.⁴⁰ Sačuvan je samo Karlov portret (3f) u fundusu Hrvatskog povijesnog muzeja, za koji pretpostavljamo da potječe iz pohrane obitelji Khuen-Belasi

Prilog 6. J. F. Mücke (?): Portret Karla grofa Khuen-Belasija (1818. – 1905.) Hrvatski povijesni muzej (HPM/PMH-10.256)

38 Veći broj portreta upućuje na zaključak da je riječ o važnom članu obitelji, kojeg možemo smatrati i utemeljiteljem tzv. slavonske linije obitelji Khuen-Belasi. Nakon očeve smrti njegova majka Josepha preudala se 1791. za grofa Franza Attemsa (1754. – 1820.), s kojim je imala dvoje djece, no umrli su u dječjoj dobi. Očev posjed Nemiellkau majka i očuh prodali su 1796. godine. Antun je, kao i otac, bio časnik u vojsci Habsburške Monarhije. Nakon ženidbe 1810. napustio je taj poziv i posvetio se vođenju posjeda u Nuštru koji je naslijedio od majke. Već 1811. uspio je od majčinih sestara otkupiti ostatak vlastelinstva i utemeljiti imanje koje će ostati u vlasništvu obitelji do završetka Drugog svjetskog rata. Dio nuštarskog vlastelinstva sa sjedištem u Gabošu naslijedila je, kao poseban posjed, njegova sestra Ernestina (2a), udana 1814. u Budi za daljnje rodaka njihova očuha, grofa Franza Attemsa (1783. – 1847.). Nuštarsko vlastelinstvo Antun je ostavio sinovima Hinku, Karlu i Antunu. Vidi u Obad Šćitaroci, Mladen; Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana. Nav. dj., str. 231, 384, 385.

39 Najcer Sabljak, Jasminka; Lučevnjak, Silvija. Likovna baština obitelji Pejačević, str. 118-119, 209.

40 Detaljnija analiza ovih atribucija nije provedena niti su na fotografijama ili na Karlovu portretu uočene signature. Vrsna poznavateljica Mückeova stvaralaštva B. Balen nije ih uključila u katalog njegovih djela. Ipak, vrijeme nastanka i način slikanja upućuje na to da je vjerojatno riječ o Mückeovim djelima. Tek pronalaskom ostalih dvaju portreta (Antunova i Hinkova) ova će se atribucija moći pouzdano potvrditi, a djela bi se mogla uvrstiti među najreprezentativnije portrete u njegovu opusu. Vidi u Balen, Branka. Josip Franjo Mücke: 1821. – 1883. Osijek: Galerija likovnih umjetnosti u Osijeku; Zagreb: Zavod za znanstveni i umjetnički rad HAZU u Osijeku, 2000.

u Zagrebu krajem 1944. godine.⁴¹ Hinkov (3b) i Antunov (3e) portret poznati su nam putem fotografije i publicirani su kao Mückeovi radovi.⁴²

Prilog 7. Fotografija portreta Hinka grofa Khuen-Belasija (1812. – 1880.) Arhiva Salzburg

Prilog 8. Fotografija portreta Antuna grofa Khuen-Belasija (1817–1886.) Arhiva Salzburg

U *Zapisniku* se Antunov portret spominje pod nazivom *Djed grofa Karla sa zavezanim okom, 1 x 1 m, ulje*, no bez oznake autorstva i datacije.⁴³ Identificiran je na fotografiji sobe nuštarskog dvorca, što nam omogućuje bolji uvid u njegovu veličinu i opremu, koja korespondira s Karlovim, a vjerojatno i nepronađenim Hinkovim portretom. Lociran je još jedan Antunov portret iz *nuštarske zbirke*, akvarel na bjelokosti, kao dvojni portret Antuna i supruge Angelike. Pretpostavljamo da su nastali prigodom njihova vjenčanja.⁴⁴

41 Najcer Sabljak, Jasminka; Lučevnjak, Silvija. Umjetničke zbirke slavonskih plemićkih obitelji, str. 48-51. U fondu HR-HDA-728, kutija 6, sačuvana je Karlova minijatura na kojoj je portretiran kao dijete, a desno uz rub razabire se signatura *A. Johansen 1823*. Drugi njegov portret kao odrasle osobe, akvareliran crtež, rad neutvrđenog autora, pronađen je u Zbirci Khuen-Belasi, ali se zbog lošeg stanja nije mogao publicirati u ovom radu. Na portretima koji ga prikazuju u odrasloj dobi prikazan je u časničkoj odori, što upućuje na zaključak da je, poput oca i djeda, odabrao vojnu karijeru. Nije imao djece pa je svoj dio posjeda u Nuštru prepustio 1871. bratu Hinku.

42 Nuštar: zbornik = Collected texts. Nav. dj., str. 89. Kao vlasnik fotografija navodi se Državna uprava za zaštitu spomenika kulture i prirode. Hinko je od oca naslijedio dio nuštarskog imanja, a 1871. i dio koji je pripadao bratu Karlu. S obzirom na to da nije imao svoju obitelj i nasljednike, sve je nakon njegove smrti pripalo bratu Antunu. Osim reprezentativnog portreta u *nuštarskoj zbirci* imao je i portretnu minijaturu (crtež olovkom) iz 1848., čiji je autor grof Ladislav Pejačević (1828. – 1916.). Minijatura je pronađena u Zbirci Khuen-Belasi, ali se zbog lošeg stanja nije mogla publicirati u ovom radu.

43 Antun je nakon bolesti u prvoj godini života izgubio vid desnoga oka i nosio je preko njega povež. Ovaj portretni detalj omogućuje nedvojbenu identifikaciju njegova lika na fotografijama i slikama. Poslije vojne karijere i on se nakon ženidbe 1847. posvećuje vođenju nuštarskog imanja, koji prvotno dijeli s braćom, a potpuno ga nasljeđuje nakon Hinkove smrti 1880. godine. Vidi u Obad Šćitaroci, Mladen; Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana. Nav. dj., str. 385.

44 U Zbirci Pftetten čuva se još jedan portret grofice Angelike (pastel) kao mlade žene u ružičastoj haljini, malo većih dimenzija od minijature.

Prilog 9. Fotografija salona nuštarskog dvorca s portretom Antuna grofa Khuen-Belasija, oko 1930. Arhiva Salzburg

Prilog 10. Portret Antuna grofa Khuen-Belasija (1817 – 1886.) Zbirka Khuen

U četvrtoj generaciji obitelji Khuen-Belasi ističu se dva portreta grofa Hinka (4f).⁴⁵ U *Zapisniku* je jedan naveden kao *Portret grofa Hinka seniora, u naravnoj veličini cca 1 x*

⁴⁵ Hinko je bio najmlađi Antunov sin i u skladu s obiteljskom tradicijom služio je kao časnik u austrougarskoj vojsci, no s obzirom na to da se brat Karlo posvetio političkoj karijeri, a brat Antun umro u mladoj dobi, oženio se i preuzeo 1890. vođenje cijelog nuštarskog posjeda. Vidi u Obad Šćitaroci, Mladen; Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana. Nav. dj., str. 385.

Prilog 11. Portret Angelike grofice Khuen-Belasi (1823. – 1894.) Zbirka Khuen

2 m, ulje. Možda je riječ o ulju na platnu sličnih dimenzija koje je sačuvano u Zbirci Khuen-Belasi, a rad je Nikolaja Vasil'evica Charitonova (1880. – 1944.) iz 1925., izrađen kao reprezentativni portret grofa u svečanoj plemićkoj odori s prikazom nuštarskog dvorca u pozadini.

Prilog 12. Nikolaj Vasil'evic Charitonov: Portret Hinka grofa Khuen-Belasija (1860. – 1928.), 1925. Zbirka Khuen

Nije nam poznato kako je obitelj Khuen-Belasi upoznala toga umjetnika ruskih korijena, koji od 1912. godine putuje Europom, a od 1920-ih nastanjuje se u New Yorku.⁴⁶ Drugi Hinkov portret autora Charitonova nije spomenut u *Zapismiku*, a poznat nam je putem fotografije.⁴⁷

Prilog 13. Fotografija portreta Hinka grofa Khuen-Belasija, oko 1925. Zbirka Khuen

Na njemu je malo intimnije intoniran prikaz grofa koji pozira u fotelji, u svijetlom modernom odijelu, tamnom prsluku i bijeloj košulji oko koje je vezana marama točkastog uzorka. Vremenski ga možemo situirati u 1920-e. Portret Hinkove supruge Johanne u *Zapismiku* je naveden kao *Portret matere kontese Ludvine, odnosno grofica Johana, 70 x 65 cm, ulje, rama barok pozlaćena*, kojem danas nije poznata lokacija. Drugi njezin portret (minijatura) u formi ovala sačuvan je u Hrvatskom državnom arhivu, uz fotografiju koja je poslužila kao predložak za to djelo zasad neutvrđenog autora.⁴⁸ U *Zapismiku* je naveden i portret Hinkova starijeg brata, grofa Karla Khuen-Hedervaryja (4a) pod naslovom *Portret bana Khuen-Hedervary-a, stojeći u velikaškoj odori, kraj njega postavljen tronožac sa zatvorenom knjigom na koju je položio desnu ruku, oko 1 x 2 m, ulje, rama zlatna barok stil. Iako budući ban, izuzev u ranom djetinjstvu, nije*

46 Charitonov, Nikolaj Vasil'evic. Saur Allgemeines Künstlerlexikon: Die bildenden Künstler aller Zeiten und Völker: Bd. 18. / Hrsg. Meißner, G. München – Leipzig: K. G. Saur, 1998., str. 232.; Nikolai Vasilievich Kharitonov (ХАРИТОНОВ Николай Васильевич) Russian Artist. URL: <https://artliveandbeauty.blogspot.com/2020/10/nikolai-vasilievich-kharitonov-russian.html> (2022-05-08).

47 Portret je publiciran, ali bez atribucije i datacije. Vidi u Obad Šćitaroci, Mladen; Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana. Nav. dj., str. 231. Kao vlasnik fotografije navodi se gorf Matthias Khuen-Belasi.

48 HR-HDA-728, kutija 6. U *Zapismiku* se spominje i portret njezine kćeri, grofice Ludvine Khuen-Belasi (5c) *Kontesa Ludvina (poprsje) kao 25-godišnjakinja, 50 x 40 cm (oval), ulje*, što ga datira oko 1920. godine. Lokacija mu nije utvrđena.

živio u Nuštru, obitelj je imala ovaj vrlo reprezentativan portret, u rangu s druga dva njegova portreta koji se čuvaju u Hrvatskoj.⁴⁹ Sudbina portreta nije nam poznata, a opis isključuje da je riječ o njegovu portretu iz 1911. čiji je autor mađarsko-engleski slikar Philip Alexius László de Lombos / Fülöp de László (1869. – 1937.), specijaliziran za portrete aristokracije. (PRILOG 14) Na njemu je bivši ban prikazan s odlikovanjem Viteza zlatnoga runa i Reda sv. Stjepana.

Prilog 14. Fotografija portreta Karla grofa Khuen-Belasija (1849. - 1918.) Arhiva Salzburg

Poznato je da se to djelo nalazi u privatnom vlasništvu, a nastalo je kao studija za reprezentativan portret koji se smatra izgubljenim.⁵⁰ Zasad u *Zapismiku* i pregledanim zbirka nije ustanovljeno postojanje portreta trećega brata, Antuna (broj), iako je poznata njegova sklonost arhitekturi i umjetnosti općenito. S obzirom na to da je umro daleko od domovine, možda je dio njegove ostavštine zagubljen zbog tih okolnosti.⁵¹

49 Hrvatski povijesni muzej posjeduje dva banova reprezentativna portreta. Onomu iz 1893. autor je Vlaho Bukovac (inv. br. HPM/PMH-8725), a iz 1896. Ede Komlóssy (inv. br. HPM/PMH-2684) no nijedan ne odgovara opisu u *Zapismiku*.

50 U dostupnom mrežnom katalogu djela ovoga autora studija portreta opisana je kao ulje na dasci, 88 x 70 cm, sign. László Fülöp / 1911 március / Buda, pod brojem 110.456, a reprezentativni portret pod brojem 111.984. Vidi u S. Fuis, Cologne, Germany © de Laszlo Foundation. URL: <https://www.delaszlocatalogueraisonne.com> (2022-08-05).

51 Antun je studirao arhitekturu u Aachenu, a povijest umjetnosti u Zürichu, no nije poznato da je dovršio studij. Želio se posvetiti vođenju posjeda u Nuštru pa je nakon očeve smrti uz naslijeđeni dio otkupio i dio posjeda od braće Karla i Hinka. Blisko je povezan s tada mladim, a poslije vrlo uglednim mađarskim arhitektom Istvanom Möllerom (1860. – 1934.), s kojim surađuje na obnovi i pregradnji objekata dvorskog kompleksa u Nuštru, a dio novogradnje možda i sam projektira. Teško bolestan, potražio je ozdravljenje u toplijoj klimi. Odlazi na otok Tenerife, gdje umire u 37. godini i biva pokopan u mjestu Orotavi. Vidi u Nuštar: zbornik = Collected texts. Nav. dj., str. 93, 115-118.

Peta generacija zastupljena je u *Zapisniku* uz portret grofice Ludvine Khuen-Belasi (5c) *Kontesa Ludvina (poprsje) kao 25-godišnjakinja, 50 x 40 cm (oval), ulje*, što ga datira oko 1920., a lokacija mu nije utvrđena. Njezin brat Karlo (5a) 1935. godine naručio je od zavičajnoga kipara Josipa Švagel-Lešića (1911. – 1975.) portret prerano preminule supruge Johanne, koji se u *Zapisniku* navodi kao *Poprsje grofice Ane (torzo bez ruku supruge grofa Karla), vis. 60 cm, mramor, autor Lešić, na bogato rezbarenom hrastovom stupu na okretanje vis. 2 metra*. To nam je djelo poznato putem fotografije.⁵² Bista vjerno portretira groficu Anu kao mladu ženu s kratkom modernom frizurinom, koju nosi i na fotografiji sa suprugom.

Prilog 15. Fotografija Karla grofa Khuen-Belasija i supruge Anne, oko 1930. Arhiva Salzburg

Uz portretnu bistu grofica je u zbirci imala i portretnu grafiku, koju *Zapisnik* navodi kao *Grofica Ana, supruga grofa Karla, 50 x 40 cm (oval), radirung*. Lokacija djela jest neutvrđena.

Karlov i Ludvinin brat Hinko (5b) te njegova supruga Marija bili su zastupljeni portretima koje *Zapisnik* navodi kao *Portret grofa Hinka mlađeg kao dječaka u mornarskom odijelu, 60 x 60 cm, grafika; Portret grofa Hinka juniora (poprsje), 0,60 x 1 m, ulje, slikar Lešić; Grofica Marija Belassi Lobkovitz kao dijete od 3 godine, 40 cm (oval), grafika; Grofica Marija Belassi Lobkovitz od 40 godina, 60 x 50 cm, grafika*. Očigledno je da se nastavlja obiteljska suradnja s kiparom Švagel-Lešićem, koji slikarski portretira grofa Hinka, ali i njegovu djecu (6a, 6b, 6c), što je zavedeno u *Zapisniku* kao *Dječji portreti (Matijas, Johana, Ida), 50 x 40 cm, autor Lešić, ulje, 3 kom*. Djela nisu locirana, a nastala su prije rođenja najmlađe kćeri Henriette (6d), dakle između 1933. i 1937. godine. *Zapisnik* spominje i *Portret grofa Hinka mlađeg, veličina 0,30 x 0,40 m, 2 kom*. Možda je riječ o nepreciznom zapisu, odnosno o portretima njegove djece Johanne i Matthiasa (6b, 6c), koji su sačuvani u Zbirci Khuen-Belasi kao dvojni portreti iz 1936. (olovka, pastel), radovi Paula Talemanna.⁵³ Navedena djela i dimenzijama odgovaraju navodu u *Zapisniku*.

⁵² Uz portretnu bistu grofice Anne kipar je izveo i reljef s likom sv. Ane, koja ima njezine portretne crte. Reljef je bio postavljen u kapeli nuštarskog dvorskog kompleksa, no također je nestao nakon Drugog svjetskog rata. Vidi u Zec, Daniel. Osječki kipari prve polovice 20. stoljeća: Leović, Živić, Nemon, Švagel-Lešić. Osijek: Muzej likovnih umjetnosti, 2014. str. 250.

⁵³ Podaci o slikaru nisu pronađeni.

Portreti osoba izvan obiteljskog kruga

U *nuštarskoj zbirci* postojali su i portreti osoba izvan obiteljskog kruga koji prikazuju uglednike onoga vremena, u *Zapisniku* navedeni kao *Portreti Napoleona u raznim pozicijama, bakrotisak, 3 kom; Car Franjo Josip na konju u uniformi; Car Franjo Josip kao lovac; Car Franjo kao dvogodišnjak s trubom i bubnjem*. Iako nisu navedene tehnike ni dimenzije, riječ je vjerojatno o grafikama, likovnoj građi koja pripada dugoj tradiciji kolekcioniranja vladarskih portreta u plemićkim zbirkama.⁵⁴ Lokacija je tih djela neutvrđena. Među takvim portretima jedno se ističe po reprezentativnosti. U *Zapisniku* je navedeno kao *Barun Trenk kako sjedi / Trenk u okovima, 1 x 1,75 m ili 2 x 1,60 m, ulje*. Barun Franjo Trenk (1711. – 1749.) omiljen je lik slavonske prošlosti, a njegovi portreti predmet kolekcioniranja lokalnog plemstva.⁵⁵ U slučaju *nuštarske zbirke* posjedovanje njegova portreta povezano je s povijesti nuštarskog vlastelinstva, čiji je Trenk bio kratkotrajni vlasnik sve dok mu Dvorska komora nije konfiscirala posjede, a Nuštar 1751. prodala barunu Michaelu Sándoru de Szlavnicu.⁵⁶ Način na koji je ta umjetnina došla u zbirku nudi nam zanimljiv uvid u transfer likovnog materijala koji se odvijao u slavonskim plemićkim obiteljima. O tome govori oporuka grofa Ladislava Pejačevića u kojoj grofu Hinku Khuen-Belasiju (4f) ostavlja navedeno djelo iz svojega retfalačkog dvorca, u dokumentu naslovljeno kao *veliko Trenkovo ulje na platnu*.⁵⁷ Osim tih portreta u *nuštarskoj zbirci* bili su zastupljeni i portreti članova obitelji Eltz (danas u Zbirci Khuen-Belasi), vjerojatno doneseni iz vukovarskog dvorca nakon 1890., odnosno udaje grofice Johanne Eltz za grofa Hinka Khuen-Belasija (4f).⁵⁸

Umjetnine ostale tematike

U *nuštarskoj zbirci* postojale su i umjetnine (slike, grafike) ostale tematike. U *Zapisniku* se spominju sakralna djela (npr. *Madona, 70 x 60 cm, ulje; Bijeg u Misir, 100 x 80 cm, ulje*), žanr-scene (*Žena nosi u korpi na leđima, 50 x 45 cm, ulje; Žena s djecom u hodu, 50 x 45 cm, ulje*) te scene s konjima, konjskim trkama i lovom (npr. *Konjanici u starim austrijskim uniformama, veličine 140 x 0,40 m, ulje, 2 kom; Engleska šport-ulja koja prikazuju konjske trke, lov s konjima, jahanje, 14 kom; Lov na konjima sa psima (hrtovi) i lovcima, oko 1 x 1 m, bakrotisak, u hrastovim okvirima pod staklom, 4 kom*), čija je današnja lokacija neutvrđena. Lovački

⁵⁴ Najcer Sabljak, Jasminka. Portraits of Habsburg Rulers in the Aristocratic Collections of Eastern Croatia = Portreti vladara obitelji Habsburg u plemićkim zbirkama istočne Hrvatske. // Radovi Instituta za povijest umjetnosti 43(2019), str. 151-160.

⁵⁵ Najcer Sabljak, Jasminka; Lučevnjak, Silvija. Likovna baština obitelji Pejačević, str. 96.

⁵⁶ Nuštar: zbornik = Collected texts. Nav. dj., str. 86-88. Jedna fotografija južnoga trakta nuštarskog dvorca objavljena u publikaciji zasad neutvrđenog naslova i datacije sačuvana je u Arhivi Pftetten i potpisana *Das Schloss in Nuštar, Mitteltrakt der sogen. „Trenkbañ*.

⁵⁷ Arhiva Pftetten, Oporuka grofa Ladislava Pejačevića, 1911. Transfer materijala iz Retfale u Nuštar nastavio je i Ladislavov nasljednik, grof Edmund Clary-Aldringen, koji 1923. Hinku posuđuje veliki luster iz retfalačkog dvorca za kapelu u nuštarskom dvorskom kompleksu. Iz fotografija i povijesnih izvora poznato je da je luster bio obojen u kapeli jer su u Arhivi Pftetten sačuvane fotografije koje to dokumentiraju. Današnja je lokacija lusteru neutvrđena.

⁵⁸ To su dvojni portreti grofa Jakoba Eltza (1779. – 1844.) i njegove supruge Marie Anne r. barunice Wambolt von Umstadt iz 1843., ulja na platnu.

su motivi bili osobito zastupljeni u slavonskim plemićkim zbirkama jer su konji i lov bili omiljena zabava lokalnog plemstva.⁵⁹ O tome svjedoči i opis mnogih lovačkih trofeja i oružja u *Zapisniku*, kao i sačuvana fotodokumentacija, poput fotografije grofa Hinka (4f) s trofejnim jelenskim rogovljem iz 1916. godine.

Prilog 16. Fotografija Hinka grofa Khuen-Belasija s trofejnim rogovljem, 1916. Arhiva Salzburg

Prilog 17. Fotografija Hinka grofa Khuen-Belasija u nuštarskom dvorcu, oko 1925. Arhiva Salzburg

⁵⁹ Najcer Sabljak, Jasminka; Lučevnjak, Silvija. Umjetničke zbirke slavonskih plemićkih obitelji, str. 55-60.

Jedna slika iz *Zapisnika* pod naslovom *Propast Titanika*, 75 x 130 cm, ulje, široka crna rama identificirana je na fotografiji salona nuštarskog dvorca, a prikazuje grofa Hinka dok čita novine, dok je iznad slike prepoznato jelensko rogovlje iz 1916. godine.

U Zbirci Pfetten i Zbirci Khuen-Belasi pronađeno je dosta umjetnina (pretežno grafika) manjih dimenzija i neujednačene kvalitete, za koje bez pouzdanih izvora možemo samo pretpostaviti da potječu iz *nuštarske zbirke*. Među njima posebno mjesto zauzima jedan pejzaž, ulje na platnu (dim. cca 40 x 30 cm), s raspelom i putem kroz polja na kojem su skicozno prikazana dva mala ljudska lika.

Prilog 18. Pejzaž s pogledom na Nuštar. Zbirka Pfetten

U prvom je planu i nekoliko stabala s rijetkom krošnjom, a slikom dominira visoko plavo nebo s uskovitlanim oblacima. Među zgradama prikazanim u dnu horizonta jedna asocira na župnu crkvu Svetoga Duha u Nuštru pa je možda riječ o prizoru pejzaža s Nuštrom u pozadini. Putem fotografija poznata su nam i dva ulja na platnu koja prikazuju kompleks nuštarskog dvorca s južne i sjeverne strane.⁶⁰ Ta tri djela možda predstavljaju seriju radova s prikazom nuštarskog posjeda, a u zbirkama slavonskih plemićkih obitelji takvu seriju posjeduje samo zbirka obitelji Eltz. Riječ je o tzv. *vukovarskim pejzažima*, koji su atribuirani Josipu Franji Mücke (1821. – 1883.).⁶¹ S obzirom na to da postoji velika vjerojatnost da je Mücke izradio nekoliko reprezentativnih porteta za obitelj Khuen-Belasi, nije isključeno da je stvarao i prikaze posjeda, no ta će se pretpostavka tek morati dokazati nakon pronalaska ovih umjetnina.

U Muzeju grada Zagreba čuva se crtež (bez dokumentacije o nabavi), za koji smatramo da potječe iz *nuštarske zbirke*, vjerojatno iz pohrane obitelji Khuen-Belasi u Zagrebu krajem 1944. godine.⁶² Na njemu je

⁶⁰ Obad Šćitaroci, Mladen; Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana. Nav. dj., str. 225. Djela su publicirana kao vlasništvo grofa Matthiasa Khuen-Belasija (6c).

⁶¹ Najcer Sabljak, Jasminka; Lučevnjak, Silvija. Umjetničke zbirke slavonskih plemićkih obitelji, str. 68.

⁶² Inv. broj MGZ-4722. Na postojanje ove umjetnine, pronađene nakon revizije fundusa 2014., uputila nas je kolegica Željka Kolveshi, na čemu joj srdačno zahvaljujemo.

prikazana skupina osoba u parku dvorca u Nuštru tijekom odmora na livadi ispred južnoga krila dvorca. Iako slika nema veću umjetničku vrijednost (autor joj je izvjesni *major baron Horvath*, prikazan na slici), zanimljiva je kao kulturno-povijesni dokument, a likovi su uz pomoć zapisa na pozadini identificirani kao članovi slavonskog plemstva u gostima kod grofa Hinka Khuen-Belasija (3b): dame na ležaljka su grofica Franciska Pejačević r. grofica Esterhazy i Julija pl. Adamovich r. grofica Forgach, a gospoda okupljena oko njih su grof Hinko (s kapicom na glavi) te braća, grof Ladislav Pejačević i grof Petar Pejačević (Franciskin suprug), dok je autor slike prikazan kako sjedi na tlu. Slika na pozadini datirana je oko 1850., no datum je prepravljen na vrijeme oko 1840., što odgovara biografijama prikazanih likova i bidermajerskom intimnom ugođaju na slici.

Prilog 19. *Baron Horvath: Grupa plemića ispred dvorca u Nuštru, oko 1840. Muzej Grada Zagreba (MGZ-4722)*

Umjetnine čiji su autori članovi obitelji Khuen-Belasi

U tekstu *Zapisnika* istaknuto je postojanje *dvaju ormara s priborom za umjetničko slikanje, skicama i slikama* u tzv. *srednjem dvoru*, što upućuje na zaključak da se u obitelji rado slikalo.⁶³ Istaknut talent za umjetnost iskazivao je grof Hinko (4f), komu su u *Zapisniku* i atribuirani neki radovi (*Grofovski obitelj, rad grofa Hinka st.; Grofica s glazbalom, rad grofa Hinka st.*).⁶⁴ Ta se djela nisu dosad locirala, no sačuvana su neka druga, nespomenuta u *Zapisniku*. U Zbirci Khuen-Belasi pronađena je njegova veduta Eltvillea (mjesto u Njemačkoj s posjedom obitelji Eltz) iz 1891., naslovljena *Rheininsel Eltville*. Drugo djelo iz iste zbirke prikazuje *Barmherzigenkirche* u Grazu, a nastalo je 1916. godine. Među posljednjim su njegovim radovima (nastali u 1920-ima) prikazi interijera salona dvorca u Nuštru. Ti crteži pripadaju popularnom trendu slika interijera ili tzv. *Zimmerbilder* slikarstvu, koje se raširilo Europom u 19.

⁶³ U kontekstu obiteljske sklonosti prema umjetnosti u radu je već spomenuto djelovanje Hinkova brata Antuna kao arhitekta, a Hinko je bio član *Povjerenstva za čuvanje umjetnih i historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji* (imenovan 1910. i 1916.). Nuštar: zbornik = Collected texts. Nav. dj., str. 97-125.

⁶⁴ Opisi nisu dovoljno precizni da bismo pouzdano tvrdili koje su osobe portretirane, no pretpostavljamo da je riječ o članovima Hinkove uže obitelji.

stoljeću, a u slavonske plemićke zbirke uveden je s uglednim bečkim bidermajerskim slikarom Franzom Altom (1821. – 1914.), koji je izveo brojne prikaze retfalačkog i vukovarskog dvorca.⁶⁵ Sačuvana su tri prikaza s Hinkovom signaturom, a pretpostavljamo da je riječ o jednoj od soba u južnome krilu, tzv. *srednjem dvoru*. Dva prikaza nastala su u istoj sobi, istodobno (s malim pomakom očišta, odnosno zatvorenim i otvorenim vratima u susjedni prostor). Treći vjerojatno prikazuje istu sobu u drugom trenutku, odnosno s drukčijim uređenjem prostora ili je riječ o prikazu druge sobe.

Prilog 20a-c. *Hinko grof Khuen-Belasi: Interijeri nuštarskog dvorca, oko 1920. Zbirka Khuen*

Uz prikaze kojima je nedvojbeno ustanovljeno autorstvo grofa Hinka, u Zbirci Pfetten pronađena su i dva akvarela manjih dimenzija koja prikazuju raspela u eksterijeru, pretpostavljamo u okolici Nuštra. Jedna je umjetnina dolje desno označena (vjerojatno) 1923. godinom, a druga dolje desno ima signaturu *L. K. / Juni 1936*. Smatramo da se oba djela mogu pripisati nekome od članova obitelji, starije možda grofu Hinku, a mlađe njegovoj kćeri Ludvini (5c).

⁶⁵ Najcer Sabljak, Jasminka. Prizori iz Slavonije i Srijema u opusu austrijskog slikara Franza Alta. // *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 42(2018), str. 153-166. Alta je u prikazima interijera slavonskih dvorca slijedio slikar amater, grof Ladislav (Lato) Pejačević, nasljednik rumskeg i retfalačkog posjeda, čijom se nećakinjom Johannom groficom Eltz oženio grof Hinko Khuen-Belasi (4f). Vidi u Najcer Sabljak, Jasminka; Bošković, Đorđe. Likovna i rukopisna ostavština Ladislava grofa Pejačevića iz Retfale i Rume. // *Scrinia Slavonica* 18(2018), str. 129-174.

ZAKLJUČNO

Pregledom arhivskog gradiva, publiciranih radova te privatnih i javnih zbirki u Hrvatskoj i inozemstvu dosad gotovo potpuno nepoznata zbirka obitelji Khuen-Belasi u Nuštru počela je dobivati obrise u kontekstu sadržaja i količine umjetnina. Zaključujemo da je opsegom kolekcije te provenijencijom djela *nuštarska zbirka* slična drugim umjetničkim zbirkama slavonskog plemstva, što potvrđuje uvid u teme odnosno tehnike identificiranih djela.⁶⁶ Kao i u ostalim zbirkama tog tipa dominiraju portretni prikazi članova obitelji (*galerija predaka*) te portreti velikodostojanstvenika i vladara. I ovdje je materijal unesen kolekcijom originala, ali i narudžbom kopija, minijatura, slika nastalih prema fotografskom predlošku, odnosno transferom slika iz neke druge zbirke. Posebno je zanimljiv slučaj transfera umjetnina između *retfalačke* i *nuštarske zbirke*.

Ostali materijal u zbirci odnosi se na raznovrsnu građu, od pejzaža, žanr-scena, sakralnih scena do omiljenih prikaza konja i lova. Uz ulja na platnu zastupljene su i druge slikarske tehnike, a posebno grafika. Kao i u drugim slavonskim plemićkim zbirkama i u *nuštarskoj* je skulptura rijetkost, no s vrlo vrijednim djelom kipara Švagel-Lešića, koji je u *nuštarskoj zbirci* zastupljen i kao slikar. Vremenski raspon materijala također je tipičan za ovakve zbirke, od djela barokne umjetnosti do umjetničkih djela nastalih uoči Drugog svjetskog rata, pri čemu se i u ovoj zbirci može pratiti pomak od stranih i udomaćenih majstora prema domaćim, hrvatskim umjetnicima. Specifičnost je zbirke postojanje umjetnina čiji su autori članovi obitelji, a među njima posebnu kulturno-povijesnu vrijednost imaju prikazi Nuštra i nuštarskog dvorca. Zbirka je povećavana i transferom umjetnina iz drugih plemićkih zbirki (npr. Eltz) bračnim vezama, što je također bilo uobičajeno.

Sudbina *nuštarske zbirke* poslije Drugog svjetskog rata tipična je za slavonske plemićke zbirke, a obilježena je brojnim transferima, odnosno dislokacijama umjetnina, pokušajima vlasnika da ih očuva u javnim i privatnim zbirkama, nemarom vlasti u poraću, ali i nestručnošću službenika te njihovim strahom od optužbe nove vlasti da imaju pozitivan odnos prema plemićkim obiteljima kao „neprijateljima naroda”, što je rezultiralo uništenjem dijela materijala. Dijelovi zbirke danas su razasuti diljem Hrvatske i inozemstva, a lokacija mnogih umjetnina jest neutvrđena. S obzirom na nedostatne informacije o sudbini umjetnina pohranjenih u Zagrebu može se očekivati još pronalazaka djela u fundusima naših muzeja, iako nedostatna dokumentacija otežava istraživanje njihove provenijencije, odnosno identifikaciju, atribuciju i dataciju djela.

Obitelj Khuen-Belasi stoljećima je bila dio srednjoeuropske političke i kulturne elite, istodobno čvrsto ukorijenjena u lokalnu sredinu u kojoj su živjeli. Njihova multijezičnost i multikulturni okvir u kojem su živjeli

⁶⁶ Najcer Sabljak, Jasminka; Lučevnjak, Silvija. Umjetničke zbirke slavonskih plemićkih obitelji. Nav. dj.

tipični su za plemićke obitelji istočne Hrvatske, koji su bili spona ovih prostora sa zbivanjima u kulturnim i političkim metropolama diljem europskog prostora. Odlazak tih obitelji iz naše sredine označio je veliku prekretnicu u društvenom, posebno kulturnom i gospodarskom razvoju, a posljedice osjećamo i danas. Taj su odlazak kao velik gubitak posebno osjećale prognane obitelji, o čemu rječito govori natpis na poleđini jedne umjetnine u Zbirci Pfetten: *Man kann eine Heimat nicht wirklich ersetzen. Mann kan sie verlieren, man kann nicht wirklich eine neue finden. Nicht wir haben die Heimat verlassen. Die Heimat hat uns verlassen.*⁶⁷ Gubitak doma u slučaju obitelji Khuen-Belasi značio je i gubitak njihove likovne zbirke, čije vrijednosti tek počinjemo otkrivati.

LITERATURA

Amidžić, Žana. Književna ostavština obitelji Khuen-Belasi. // Notan – studentski e-časopis Odjela za kulturologiju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku 2(2017), str. 8-16.

Bagarić, Marina; Botica, Dubravka; Dundović, Boris. Likovna baština ugarskog plemstva u Hrvatskoj. // *Ars et virtus Hrvatska – Mađarska: 800 godina zajedničke kulturne baštine* (katalog izložbe) / urednica Marina Bagarić i dr. Zagreb: Galerija Klovičevi dvori; Budimpešta: Mađarski nacionalni muzej, 2020., str. 170-211.

Balen, Branka. Josip Franjo Mücke: 1821. – 1883. Osijek: Galerija likovnih umjetnosti u Osijeku; Zagreb: Zavod za znanstveni i umjetnički rad HAZU u Osijeku, 2000.

Charitonov, Nikolaj Vasil'evic. // *Saur Allgemeines Künstlerlexikon: Die bildenden Künstler aller Zeiten und Völker: Bd. 18.* / Hrsg. Meißner, G. München – Leipzig: K. G. Saur, 1998., str. 232.

Damjanović, Dragan. Mađarsko-hrvatske veze na području arhitekture u 19. stoljeću. // *Likovna baština ugarskog plemstva u Hrvatskoj.* // *Ars et virtus Hrvatska – Mađarska: 800 godina zajedničke kulturne baštine* (katalog izložbe) / urednica Marina Bagarić i dr. Zagreb: Galerija Klovičevi dvori; Budimpešta: Mađarski nacionalni muzej, 2020., str. 234-257.

Damjanović, Dragan. Plemstvo istočne Hrvatske i arhitektura. // *Umjetnost slavonskog plemstva – vrhunska djela europske baštine* (katalog izložbe). / urednice Jasminka Najcer Sabljak, Silvija Lučevnjak, Valentina Galović. Zagreb: Galerija Klovičevi dvori, 2021., str. 140-171.

Heka, Ladislav. Grof Karlo (Károly) Khuen-Héderváry i Hrvati. // *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 3(2016), str. 1065-1100.

⁶⁷ U prijevodu s njemačkog *Čovjek ne može uistinu zamijeniti svoju domovinu. Može je izgubiti, ali zapravo ne može naći novu. Mi nismo izgubili svoju domovinu. Ona je izgubila nas.* Na prijevodima tekstova s njemačkog na hrvatski zahvaljujemo Mirti Šilinger iz Zagreba.

- Lanjug, Friedrich. Die blühenden Geschlechter des österreichischer Uradels. // Jahrbuch der Vereinigung katholischer Edelleute in Österreich. Innsbruck: Tyrolia, 1931., str. 3-78.
- Najcer Sabljak, Jasminka; Lučevnjak, Silvija. Likovna baština obitelji Pejačević: studijsko-tematska izložba: katalog izložbe = The art heritage of the Pejačević family: a study and thematic exhibition: catalogue of the exhibiton. Osijek: Galerija likovnih umjetnosti, 2013.
- Najcer Sabljak, Jasminka. Bakrorezi i bakropisi iz plemićkih zbirki Slavonije i Srijema: katalog izložbe. Osijek: Muzej likovnih umjetnosti, 2015.
- Najcer Sabljak, Jasminka; Lučevnjak, Silvija. Karlo i Ludvina Eltz – nositelji obnove Burga Eltz u 19. stoljeću. // Peristil: Zbornik radova za povijest umjetnosti 60(2017), str. 61-76.
- Najcer Sabljak, Jasminka; Lučevnjak, Silvija. Povijest likovne zbirke valpovačkih vlastelina, u: Valpovački vlastelini Prandau – Norman: katalog izložbe. Osijek: Državni arhiv u Osijeku; Osijek: Muzej Slavonije; Osijek: Muzej likovnih umjetnosti; Valpovo: Ustanova za kulturne djelatnosti Ante Ivetović – Miroljub; Valpovo: Muzej Valpovštine, 2018.
- Najcer Sabljak, Jasminka; Bošković, Đorđe. Likovna i rukopisna ostavština Ladislava grofa Pejačevića iz Retfale i Rume. // *Scrinia Slavonica* 18(2018), str. 129-174.
- Najcer Sabljak, Jasminka. Prizori iz Slavonije i Srijema u opusu austrijskog slikara Franza Alta. // *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 42(2018), str. 153-166.
- Najcer Sabljak, Jasminka. Portraits of Habsburg Rulers in the Aristocratic Collections of Eastern Croatia = Portreti vladara obitelji Habsburg u plemićkim zbirkama istočne Hrvatske. // *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 43(2019), str. 151-160.
- Najcer Sabljak, Jasminka; Lučevnjak, Silvija. Umjetničke zbirke slavonskih plemićkih obitelji. // *Umjetnost slavonskog plemstva – vrhunska djela europske baštine* (katalog izložbe). / urednice Jasminka Najcer Sabljak, Silvija Lučevnjak, Valentina Galović. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2021., str. 8-120.
- Nuštar: zbornik = Collected texts / urednik Marina Ljubišić. Zagreb: Hrvatsko-američko društvo; Nuštar: Rimokatolički župni ured Duha Svetoga, 1996.
- Obad Šćitaroci, Mladen; Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana. Dvorci i perivoji u Slavoniji – Od Zagreba do Iloka. Zagreb: Šćitaroci d.o.o., 1998.
- Ostajmer, Branko. Khuen – ključna epizoda slavonskog regionalizma // *Slavonija, Baranja i Srijem: vrela europske civilizacije: sv. 1.* (katalog izložbe) / ur. Božo Biškupić, Vesna Kusin, Branka Šulc. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori; Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2009., str. 390-397.
- Ostajmer, Branko. Stoljeće iskušenja: hrvatsko-mađarski odnosi u 19. stoljeću // *Ars et virtus Hrvatska – Mađarska: 800 godina zajedničke kulturne baštine* (katalog izložbe). / urednica Marina Bagarić i dr. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori; Budimpešta: Mađarski nacionalni muzej, 2020., str. 58-74.
- Šimičić, Andreja. Ljupki čuvari uspomena: portretna minijatura iz Zbirke slika i okvira Muzeja Slavonije: katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 2014.
- U potrazi za mirom i blagostanjem: Hrvatske zemlje u 18. stoljeću. / urednica izdanja Lovorka Čoralčić. Zagreb: Matica hrvatska, 2013.
- Vučetić, Ratko; Haničar Buljan, Ivana. Nuštar: dvorac Khuen-Belassy: Preliminarni izvještaj arhitektonskih, povijesno-umjetničkih, restauratorskih i građevinskih istraživanja. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2010.
- Zec, Daniel. Osječki kipari prve polovice 20. stoljeća: Leović, Živić, Nemon, Švagel-Lešić. Osijek: Muzej likovnih umjetnosti, 2014.
- Zeko, Jasna. Dvorac i perivoj dvorca u Nuštru. // *Zbornik radova o Vukovarsko-srijemskoj županiji*. / urednici Dušan Klepac, Katica Čorkalo. Vinkovci: HAZU Centar za znanstveni rad, 1997., str. 405-424.

ARHIVSKI IZVORI

1. Arhiva Pfetten. Potvrda (5. travnja 1944.)
2. Arhiva Pfetten. Potvrda (9. veljače 1945.)
3. Arhiva Pfetten. Potvrda (6. ožujka 1945.)
4. Arhiva Pfetten. Potvrda (nedatirano)
5. Arhiva Pfetten. Zapisnik (11. studenoga 1944.)
6. Gradski muzej Vinkovci. Zapisnik komisijskog pregleda nuštarskog dvorca (1948.)
7. HR-HDA-728. Obitelj Khuen-Héderváry Belasy
8. Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. Dokumentacija KOMZA-e 214/46, 216/46, 277/46, 307/46

E-IZVORI

- KHUIEN HÉDERVÁRY, Károly (Dragutin, Karlo, Karl), 2009.-2020.
- URL: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=204> (2022-08-05)
- Khuen-Héderváry, Karoly, 2021. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31368> (2022-08-05)
- Nikolai Vasilievich Kharitonov (ХАРИТОНОВ Николай Васильевич) Russian Artist. URL: <https://artliveandbeauty.blogspot.com/2020/10/nikolai-vasilievich-kharitonov-russian.html> (2022-05-08)
- S. Fuis, Cologne, Germany © de Laszlo Foundation. URL: <https://www.delaszlocatalogueraisonne.com> (2022-08-05)